

POSUDOK OPONENTKY HABILITAČNEJ PRÁCE

Autor práce: JUDr. Katarína Gešková, PhD.
Oponentka práce: prof. JUDr. Romana Smyčková, PhD.,
Právnická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave
Téma práce: *Určovacia žaloba*
Študijný odbor: právo
Študijný program: občianske právo

Na základe menovacieho dekrétu Vedeckej rady Trnavskej Univerzity v Trnave, Právnickej fakulty zo dňa 26. 3. 2025 som bola schválená a menovaná za oponentku habilitačnej práce JUDr. Katarína Geškovej, PhD. a podávam nasledujúci oponentský posudok:

1. Aktuálnosť zvolenej témy habilitačnej práce:

Žaloba ako základný dispozičný procesný úkon má svoju legálnu definíciu v Civilnom sporovom poriadku, pričom v materiálnom zmysle stelesňuje prostriedok realizácie práva na súdnu ochranu v prípade ohrozených alebo porušených práv a právom chránených záujmov. Forma petitórnej ochrany je bezprostredne spätá s charakterom predmetu, ktorému sa ochrana má poskytnúť, čo v prípade súkromnoprávných vzťahov znamená veľkú rôznorodosť nárokov uplatňovaných v súdnom konaní. V neposlednom rade je potrebné zdôrazniť, že súdna ochrana splní svoj účel vtedy, ak rešpektuje všetky požiadavky spravodlivého, zákonného konania v primeranej lehote. Posudzované dielo je zamerané na analýzu, konfrontáciu a odôvodnenie členenia vybraných typov žalôb s dôrazom na určovacie žaloby.

Originalitu spracovania možno vnímať v spôsobe spracovania problematiky, nakoľko extenzívny záber na otázky žalobného práva, *in concreto* pretavené do osobitostí určovacej žaloby a analýze opodstatnenosti jej diferenciacie môže význame prispieť k riešeniu problémov s touto diferenciaciou spätých v aplikačnej praxi, ale tiež rozvinúť diskusiu k prípadnej modifikácii a prehodnotení právnej úpravy.

2. Vhodnosť štruktúry habilitačnej práce:

Pri spracovaní monografie je citel'ný prístup autorky, pre ktorú je v jej vedeckých výstupoch typický veľmi logický a detailne prepracovaný sumár v zásade nadväzujúcich otázok právne relevantných pre skúmanú problematiku. Nie je tomu inak ani v posudzovanom diele a ako

sama autorka uvádza, „postupne sa jej otvárali nové čiastkové témy a otázky“, na ktoré ponúka argumentačne vyvážené odpovede. Práca je systematicky štruktúrovaná do XI. kapitol. Jednoznačne sleduje nie len terminologické východiská a historický kontext inštitútu žaloby v civilnom procese v rovine všeobecnej, ale aj vybrané špecifiká podmieňujúce úspešnosť v spore pri kategórii naliehavého právneho záujmu pri určovacích žalobách a tiež jeho reflexiu v judikatórnom vývoji. Dotýka sa extenzívne aj súvisiacich problémov vecnej legitímácie, či vplyvu na plynutie premlčacej doby.

3. Metodológia spracovania problematiky:

Autorka posudzovaného výstupu vychádzala pri jeho spracovaní zo všeobecných vedeckých metód skúmania, pričom primárne možno identifikovať analýzu, syntézu, dedukciu, indukciu a tiež komparácie, ktoré majú svoju reflexiu v prezentovanom texte. Zvolená metodológia pozitívne ovplyvnila finálny výstup a jeho kvalitatívnu stránku.

4. Využitie odborných prameňov v habilitačnej práci:

Autorka pri spracovaní práce vychádza zo široko použitej bibliografie, zastúpenej aktuálnymi zdrojmi a kvalitatívne rôznorodými, od monografických výstupov, tiež výstupov v odbornej časopiseckej literatúre, aj z aktuálnej a nadštandardne zastúpenej judikatúry. Čo je zásadné, tieto zdroje majú svoju reflexiu v bohatom citačnom a poznámkovom aparáte a sú vhodným argumentačným nástrojom pri prezentácii jednotlivých východísk a názorov.

5. Hĺbka a správnosť uskutočnenej analýzy:

Kvalitatívna stránka výstupu je na veľmi dobrej úrovni, tak, ako to možno identifikovať už aj z predchádzajúcich častí posudku. Čo ale treba oceniť, autorka neostáva len v právno-teoretickej rovine, ale snaží sa o konfrontáciu problematických otázok, ktoré vyvodila a identifikovala aj z pohľadu aplikačnej praxe. Dielo je obohatené mnohými „praktickými“ príkladmi podporujúcimi prezentované tvrdenia. So začlenením historicko-právneho náhľadu na vývoj inštitútu, ako aj zradenie komparácie ňou vybraných právnych úprav, naznačuje možné legislatívne smerovanie prípadne modifikovanie právnej úpravy.

6. Jazyková, gramatická a štylistická úroveň spracovania textu habilitačnej práce, používanie správnej odbornej terminológie, formálne náležitosti a úprava obsahu habilitačnej práce:

Autorka v práci pracuje s vecne správnou terminológiou zodpovedajúcou normatívnemu textu. Štylistická a gramatická úroveň prezentovaných výstupov je bez nedostatkov. Vo výstupe sú zachované štrukturálne ak aj obsahové náležitosti požadované pre tento druh habilitačných prác. Jednotlivé zdroje sú autorizované vecne správne.

7. Splnenie cieľov habilitačnej práce, dosiahnuté výsledky práce, prínos práce pre ďalší rozvoj vedy, prípadne praxe a nové poznatky, ktoré habilitačná práca prináša:

Splnenie cieľov habilitačnej práce pozitívne ovplyvnil fakt, že autorka má svoje konštantné miesto v oblasti právnej vedy civilného procesu a prezentovaná publikácia nie je jej prvou. Tak ako v prípade predchádzajúcich výstupov aj pri monografii *Určovacia žaloba* je na prvý pohľad zjavný veľmi svedomitý a zodpovedný prístup autorky pri spracovaní a finalizácii diela. Mimoriadne vhodným spôsobom a rozsahu primeranom zameraniu diela skĺbila prezentáciu poznatkov v rovine doktrínálnej a to tak k procesnému inštitútu žaloby všeobecne, ako aj v osobitostiach vo vzťahu k určovacej žalobe a rôznym konceptom náhľadu na tento typ žalôb, ale aj k nosnej kategórii predmetu určenia, či pojmom právo a právny vzťah. Neopomína ani historický koncept vývoja žalobného práva, z ktorého odvodzuje rôzne formy prístupu procesnej vedy vo vzťahu k otázke potreby diferenciácie určovacej žaloby vnútorne. Sú zdôraznené náhľady tak významných procesualistov ako sú Ott, Hora, Winterová, Macur a. i., pričom prezentuje a zdôvodňuje aj vlastné názory, čo je typické pre všetky časti posudzovanej publikácie.

Pridanou hodnotou publikácie je analýza právnej kategórie naliehavého právneho záujmu, ktorý vníma nie len ako zákonom daný predpoklad prípustnosti určovacej žaloby, ale aj ako determinant obmedzujúci jej využitie. Týmto otázkam venuje autorka v publikácii značný priestor, zdôrazňuje význam jeho skúmania, analyzuje a hodnotí judikatúru v tomto kontexte a ponúka čitateľovi aj komparatívny pohľad na dané otázky. Komplexnosť výstupov, ktoré znásobujú kvalitatívnu spôsobilosť publikácie, dotvárajú výklady vzájomného vzťahu určovacej žaloby a žaloby na plnenie a tiež jej vplyv na inštitút premĺčania.

Je možné jednoznačne konštatovať, že v predloženej podobe je dielo významným počinom vo vede civilného procesu, jednoznačne zaujme svoje miesto ako kvalitné informačné penzum vo vzťahu k otázkam súvisiacim s kategóriou určovacej žaloby

8. Vyjadrenie k výsledku kontroly originality habilitačnej práce:

Výsledok kontroly originality dizertačnej práce je 14,38%, čo je výsledok zanedbateľný aj s ohľadom na frekvenciu základných procesných kategórií a výstupov, v ktorých sa minimálne zhody spravidla pod 1 % objavujú. Konštatujem, že výsledok svedčí o samostatnom autorkinom vklade do popisu a analýzy problematiky v oblasti žalobného práva a všetky použité zdroje sú riadne autorizované.

9. Otázky na ústnu obhajobu

1. *Vyjadrite svoj názor na opodstatnenosť diferenciacie žalôb na určenie (ne-) existencie práva a (ne-) existencie právnej skutočnosti.*

2. *Zaoberajte sa otázkou (ne -)prípustnosti žaloby o určenie neplatnosti odstúpenia od zmluvy a to aj vo vzťahu k aplikačným problémom v katastrálnom konaní.*

10. Celkové slovné zhodnotenie práce:

Predložená habilitačná práca JUDr. Kataríny Geškovej, PhD., na tému Určovacia žaloba, je vypracovaná ako po obsahovej, tak i po formálnej stránke na vysokej vedeckej úrovni a prináša nové detailné poznatky a závery v danej oblasti. Autorka jednoznačne preukázala, že je schopná prostredníctvom analýzy prameňov a v širšom kontexte získaných poznatkov z prameňov prezentovať na veľmi dobrej úrovni formulovať vedecké závery doplnené vlastnými úvahami, ako aj návrhy *de lege ferenda*. Vzhľadom na vyššie uvedené preto posudzovanú prácu

odporúčam prijať

na ústnu obhajobu a po jej úspešnom absolvovaní a po úspešnom absolvovaní habilitačnej prednášky navrhujem udeliť JUDr. Kataríne Geškovej, PhD., vedecko-pedagogický titul „docent“ v odbore habilitačného a inauguračného konania občianske právo.

V Bratislave, dňa 23. 5. 2025

prof. JUDr. Romana Smyčková, PhD.

Posudek oponenta habilitační práce

Jméno uchazeče: JUDr. Katarína Gešková, Ph.D.

Pracoviště uchazeče: Trnavská univerzita v Trnave, Právnická fakulta

Název habilitační práce: Určovacia žaloba

Obor řízení: Občianske právo

Oponent: doc. JUDr. Petr Lavický, Ph.D.

Pracoviště oponenta: Právnická fakulta Masarykovy univerzity v Brně

I.

Úvodem

Dr. Katarína Gešková si za téma své habilitační práce vybrala problematiku určovacích žalob. Tuto volbu lze zcela jistě považovat za zdařilou, a to hned z několika důvodů.

Byť v porovnání s žalobami na plnění jsou určovací žaloby podstatně mladší, staly se postupně pevnou součástí civilního procesu a nezbytnou formou právní ochrany, které je hojně využívána v právní praxi. Navzdory tomu po více než sto letech od etablování jejich současného pojetí se ani zdaleka nepodařilo překlenout některé zásadní problémy. Stačí poukázat např. na otázky, co může být předmětem určení, co je obsahem naléhavého právního zájmu, zda jsou určovací žaloby subsidiární vůči žalobám na plnění, či vůbec jaký je vztah určovacích žalob a žalob na plnění. K tomu přistupuje fakt, že nová slovenská právní úprava problematiku určovacích žalob spíše zatemnila, než aby přispěla k jejímu vyjasnění; viz žaloby na určení právní skutečnosti podle § 137 písm. d) CSP.

Navzdory obrovskému praktickému významu nebylo ve slovenské nauce civilního procesu téma určovacích žalob nikdy monograficky zpracováno. Posuzovaná habilitační práce tak zaplňuje jednu ze zásadních mezer odborné literatury.

Fakt, že se autorka k sepsání této práce rozhodla, je zapotřebí ocenit o to více, že téma určovacích žalob klade na zpracovatele vysoké nároky, pokud jde o znalost řady souvisejících institutů (žaloby na plnění, předmět sporu, právní moc), či vůbec obecnější otázky historického vývoje civilního procesu nebo vztahu hmotného a procesního práva. Pro habilitační práci je to ale konec konců dobrá zpráva, neboť čím složitější téma je, tím více může vyniknout jeho teoretické i praktické zvládnutí. Posuzované habilitační práci se to nepochybně zdařilo.

II.

K jednotlivým částem práce

Text práce je rozdělen do jedenácti kapitol. Rozvržení práce lze považovat za logické a přehledné. K obsahu jednotlivých kapitol lze uvést následující:

Úvodní kapitola se věnuje všeobecně určovací žalobě. Autorka v ní rozebírá historický vývoj pojmu „žaloba“, věnuje se třídění žalob a následně především charakteristice určovacích žalob, včetně komparativního okénka (germánský a anglický přístup ke konceptu určovacích žalob). V této kapitole se rovněž vysvětlují některé základní pojmy, jako procesní nárok, žalobní důvod či právní důvod žaloby. K tomu lze ve stručnosti uvést, že

- výraz procesní nárok se používá pro označení předmětu sporu. Přídavné jméno procesní slouží k distancování se od materiálního přístupu: předmětem sporu není materiální nárok (jak se původně mělo za to), ale nárok vymezený procesním způsobem, proto procesní nárok. V současnosti převažující dvoučlenná teorie předmětu sporu jej spojuje s procesním úkonem žalobce, konkrétně s petitem a skutkovým základem. Obsahem žaloby však mohou být i jiné záležitosti, např. právní argumentace. Nelze proto klást rovnítko mezi obsah žaloby a procesní nárok;
- chápání žalobního důvodu (výraz pochází z německého „Klagegrund“) jako právního vztahu nebo práva, na němž spočívá žaloba, odpovídá materiálním teoriím předmětu sporu. V současnosti se chápe jako skutkový základ nároku, pomocí něž je vymezen předmět sporu;
- právním důvodem žaloby („Rechtsgrund“) není soud vázán. Je přinejmenším pochybné, proč by tomu mělo být jinak v případě, kdy žalobce trvá na určité právní kvalifikaci.

Druhá kapitola se věnuje historickému vývoji žalobního práva obecně a určovacích žalob zvláště. Na stručný popis geneze určovacích žalob v ní podaný navazují klíčové kapitoly III. a IV., jež se zabývají žalobami na určení práva podle § 137 písm. c) CSP a na určení právní skutečnosti podle § 137 písm. d) CSP. Jejich jádrem je otázka, co může být předmětem určení. Autorka upozorňuje na to, že tradičně se předmět určení vymezuje jako právo nebo právní vztah. Současné znění § 137 písm. c) CSP pojem právního vztahu vypustilo a zmiňuje se jenom o právu; předmět určení je nadto komplikován zněním § 137 písm. d) CSP, podle něž lze žalovat na určení právní skutečnosti, pokud to připouští zvláštní zákon. Podaný rozbor vede k závěru, že předmětem určení může být nejen právo, ale – navzdory legislativní změně – také právní vztah. Oba pojmy by se měly vykládat široce, takže předmětem určení by měly být rovněž jenom jednotlivé elementy právního vztahu, pokud jsou právě ony mezi stranami sporné. *De lege ferenda* by předmět určení nemusel být omezen vůbec. Za žalobu na určení právní skutečnosti pak autorka v návaznosti na důvodovou zprávu pokládá žalobu na určení neplatnosti právního úkonu. Práce dospívá k závěru, že rozlišování mezi tím, zda má být předmětem určení právo nebo právní skutečnost, spor zbytečně zatěžuje a že by žaloby o určení právních skutečností neměly být paušálně vyloučené.

V práci se dává odmítnutí určení elementů právního vztahu do vztahu se Savignyho *Elementarlehre*. Současné pojetí určovací žaloby s ní jistě souvisí, avšak je nutno doplnit, že tato nauka – označovaná také jako právní moc důvodů rozsudku, byla založena na názoru, že právní moci nabývá nejenom rozhodnutí o právním následku, který byl předmětem řízení, ale také další prvky rozsudku, resp. prvky sporného právního vztahu, zejména posouzení prejudiciálních otázek. Savigny rozlišoval mezi objektivními a subjektivními důvody rozsudku. Objektivními důvody Savigny rozuměl prvky (elementy) sporného právního vztahu a prvky rozsudku, kterým se o něm rozhoduje. Právní moc se měla podle Savignyho vztahovat nejen na samotný odsuzující nebo zprošťující výrok, ale i na objektivní důvody tohoto výroku; tyto objektivní důvody jsou nedílnou součástí rozsudku (výroku). Právní moc se tak vztahovala na všechny prejudiciální otázky, které byly mezi stranami sporné a o nichž bylo (byť v odůvodnění) rozsudku rozhodnuto (Savigny, C. F. *System des heutigen Römischen Rechts*. Svazek 6. Berlin: Bei Veit und Comp, 1847, s. 359 a násl).

Toto velmi široké pojetí materiální právní moci bylo německým zákonodárcem záměrně odmítnuto: to, co nabude právní moci, by nemělo být ponecháno na soudci, ale na stranách. Proto materiální právní moci má nabývat pouze rozhodnutí o právním následku, který byl bezprostředním předmětem sporu. Tj. např. rozsudek ukládající povinnost vyklidit nemovitost se s účinky právní moci vyjadřuje pouze o tomto právním následku, nikoliv však o existenci vlastnického práva žalobce.

Právě odmítnutí Savignyho koncepce a prosazení užšího pojetí objektivních mezí materiální právní moci vedlo německého zákonodávce k tomu, že pocítoval potřebu připustit také to, aby z vůle stran mohly být s účinky právní moci posouzeny rovněž právní otázky, které ve sporu o plnění vystupují zpravidla jako prejudiciální. K tomu byly přijaty dvě formy určovacího návrhu: nejen určovací žaloba (přicházející ke slovu např. tam, kde žaloba na plnění není ještě možná nebo by neposkytovala dostatečnou ochranu právního postavení žalobce), a také mezitímní návrh určovací (*Zwischenantrag auf Feststellung*), nyní obsažený v § 256 odst. 2 německého ZPO. Účelem mezitímního návrhu určovacího je rozšíření materiální právní moci také na práva či právní vztahy, které ve sporu o plnění představují prejudiciální otázky vůči právnímu následku, který je bezprostředním předmětem řízení. Vzhledem k tomu, že právní moci nabývá jenom výrok, právní moc by na předběžné otázky obsažené v rozhodovacích důvodech vůbec nedopadala. Podáním mezitímního návrhu určovacího ale strana učiní také tuto otázku předmětem sporu (požadavek naléhavého právního zájmu se v těchto případech neklade), soud o ní rozhodne ve výroku, a v důsledku toho také výrok o předběžné otázce může nabýt právní moci (např. ve sporu o dlužné nájemné půjde o výrok o existenci nájemního poměru). Toto rozšíření právní moci zabraňuje opakovanému projednávání téhož základního právního vztahu v následných řízeních mezi týmiž stranami.

Toto pojetí převzal rakouský ZPO, platný také v českých zemích. Prosadilo se rovněž v první společné československé úpravě civilního procesu, ovšem s jednou podstatnou modifikací. Občanský soudní řád z roku 1950, stejně jako následný občanský soudní řád z roku 1963, rezignoval na úpravu mezitímního návrhu určovacího. To lze považovat za zásadní chybu, což je ostatně vidět i na problémech, které tento krok vyvolal v soudní praxi, pokud jde o posuzování situace, kdy bylo nejprve žalováno na plnění a posléze je podána žaloba na určení existence právního vztahu, z něž bylo předtím na plnění žalováno. V současném slovenském procesním právu viz § 214 odst. 2 CSP (*„Súd môže na návrh strany medzitýmnym rozsudkom rozhodnúť, či tu je, alebo nie je právo, od ktorého celkom alebo sčasti závisí rozhodnutie vo veci samej.“*). Posuzovaná práce se tomuto institutu věnuje až v kontextu principu subsidiarity (s. 182), ačkoliv by to jistě bylo užitečné, aby si jej všimla již zde. Jestliže se na s. 38 tvrdí, že pokud by nebylo připuštěno určení jednotlivých elementů – které autorka v pozn. 165 vymezuje velmi široce jako jakékoliv právní otázky, které předcházejí meritornímu rozhodnutí – zůstalo by to, co je mezi stranami sporné, jenom součástí odůvodnění a nemohlo by nabýt právní moci. Právě mezitímní určovací rozsudek podle § 214 odst. 2 CSP by se ale o sporném právním vztahu, jehož existence představuje vůči žalobou uplatněnému nároku předběžnou otázku, vyslovil s účinky právní moci ve výroku rozsudku.

K prakticky neomezenému pojetí předmětu určovací žaloby lze poznamenat, že soud má v civilním řízení soudním projednat a rozhodnout konkrétní spor o právo mezi dvěma stranami. To platí bez rozdílu, zda jde o spor o plnění nebo o určení. Proto je na první pohled zcela správné, pokud se nepřipouští, aby předmětem určení byly abstraktní právní otázky, které nemají vztah ke konkrétnímu sporu mezi stranami (např. jak by určité ustanovení zákona mělo být vykládáno). Na určení interpretace zákona nelze žalovat, ani kdyby se pouze tato otázka stala mezi stranami

spornou. Pro případný určovací spor je důležité, jak se taková otázka promítá do existence či neexistence konkrétního práva nebo právního poměru, jenž se právě kvůli nejasnostem ohledně výkladu zákona stal sporným. K tomuto omezení práce zcela správně dospívá.

Ani limitování předmětu určení na konkrétní spor nelze považovat za dostačující, zejména v tom smyslu, že by se předmět určení měl dále atomizovat a mělo by být připuštěno, aby se žalovalo na určení jenom těch prvků právního vztahu, které se mezi stranami staly spornými. Obecně vzato velmi často nastane situace, kdy je mezi stranami sporný jenom určitý „element“. Mezi smluvními stranami může být sporné, jak interpretovat některé z ujednání obsažených v písemné smlouvě, nikoliv další otázky; v případě újmy na zdraví způsobené lékařským zákrokem mohou vznikat pochybnosti, zda mezi zanedbáním lékařské péče a újmou na zdraví je dána příčinná souvislost, zatímco ohledně postupu *non lege artis* a újmě na zdraví pochybnosti nebudou; podle mínění zákazníka, který si koupil v obchodě určité zboží, toto zboží vadné je, podle prodávajícího nikoliv; podle názoru jedné strany smlouvy se obligace řídí občanským zákoníkem, podle druhé zákoníkem obchodním; kupující, který nabyl věc od nevlastníka, má za to, že byl v dobré víře v oprávnění zcizitele věc prodat, zatímco skutečný vlastník o jeho dobré víře pochybuje, atd. V důsledku spornosti určitého elementu se pak stává sporným právní vztah nebo právo. Pochybnost o dobré víře tak vede k pochybnosti o otázce, kdo je vlastníkem; nejasná příčinná souvislost zpochybňuje povinnost k náhradě škody; sporná existence vady věci činí nejasnou existenci práv z odpovědnosti za vady atd. Izolované objasnění pouze sporného prvku by však vůbec k odklizení sporu o právo vést nemuselo; např. rozsudek o určení existence dobré víry by sotva mohl sloužit jako podklad pro zápis vlastnického práva do veřejného seznamu. Nadto by tato fragmentarizace předmětu určení mohla vést k násobení soudních sporů, kdy po určení existence nebo neexistence jednoho „elementu“ by strana sporu začala (účelově) spatřovat pochybnosti v elementu jiném. Určení existence příčinné souvislosti neznamena, že následně nebude zpochybněna protiprávnost např. tím, že škůdce bude nově poukazovat na okolnosti vylučující protiprávnost, nebo že se povinnost zbavit se povinnosti k náhradě škody bude snažit zprostiti poukazem na liberační nebo exkulpační důvody atd. Předmětem určení by proto měla vždy být existence či neexistence konkrétního právního následku, a nikoliv jeho skutkové předpoklady, jeho právní kvalifikace či jednotlivé (nesamostatné) prvky právního vztahu, včetně otázek ve vztahu k tomuto právnímu následku předběžných.

Kapitolu samu pro sebe představují žaloby o určení právní skutečnosti. Oponent habilitační práce je přesvědčen, že celá diskuse na toto téma, ať již v literatuře nebo v judikatuře, je poznamenána nejen pojmovou nepřesností, ale vůbec socialistickou konstrukcí „právních skutečností“, zahrnujících také právní jednání; k tomu viz přesvědčivý rozbor v práci Tvrdík, I. Dědičné zlo právních skutečností. Právník č. 5/2024, s. 434 a násl. Vyjdeme-li z obvyklého chápání právních skutečností v socialistické a na ni navazující právní vědě coby skutečností, s nimiž právní normy spojují vznik, změnu nebo zánik subjektivních práv a povinností (Boguszak, J. Základy teorie práva a právní filosofie. Praha: Codex, 1996, s. 98), jde stále jenom o skutečnosti. Každá právní norma je složena ze skutkové podstaty (hypotézy) a právního následku (dispozice). Právní následek stanovený v dispozici nastane jenom tehdy, jsou-li naplněny všechny znaky skutkové podstaty právní normy. Právní skutečnosti se od jakýchkoliv jiných skutečností liší jenom tím, že jsou to takové skutečnosti, které lze subsumovat pod znaky skutkové podstaty právní normy. Od jiných skutečností se tedy nijak kvalitativně neodlišují; proto lze rozlišování „ryzích skutečností“ a „právních skutečností“ považovat za zcela zavádějící. Předmětem určení nemohou být ty ani ony.

Zmatek patrně vyvolává, že k právním skutečnostem se řadí také právní jednání, např. smlouva. Rozlišíme-li od sebe v návaznosti na normativní teorii svět kauzální a svět normativní, je zřejmé,

že smlouva není žádnou skutečností vnějšího světa, ale že jde o jev existující v normativní sféře. Smlouva není skutečností, ale právním následkem, který s volným projevem dvou či více stran spojuje občanský zákoník nebo jiný právní předpis. Případná žaloba např. na určení existence nájemní smlouvy proto není žalobou na určení skutečnosti, ale žalobou, kterou se žalobce domáhá deklarování existence konkrétního právního následku. Fakt, že se nájemní smlouva v socialistické teorii práva traktuje jako „právní“ skutečnost, celý problém akorát zatemňuje. Už vůbec je pak nepochopitelné, proč se mezi žaloby na určení „právní“ skutečnosti řadí žaloby na určení neplatnosti smlouvy. Ani zastánci socialistické nauky o právních skutečnostech nemohou popřít, že neplatnost je právním následkem vady právního jednání. Jinak řečeno, ani v popsaném pojetí není udržitelné tvrzení, že neplatnost je skutečností, s níž je spojen vznik, změna nebo zánik subjektivních práv a povinností. Neplatnost je právním následkem konkrétní vady smlouvy, a nikoliv právní skutečností. Pokud se nadto oprostíme od matoucího pojmu právních skutečností, uvidíme věci ještě jasněji.

Následující kapitoly habilitační práce se zabývají požadavkem naléhavého právního zájmu, jeho povahou a tvorbou judikatury k naléhavému právnímu zájmu. Výklad je zasazen do širšího historického a komparativního rámce; v kontaktu s každodenní praxí jej udržuje rozbor množství rozhodnutí slovenských a českých soudů, které se v určitých situacích vyslovily k existenci či neexistenci naléhavého právního zájmu na požadovaném určení. Za zdařilé lze považovat zařazení švýcarského testu naléhavého právního zájmu. Byť jeho jednotlivé kroky jsou stále velmi obecné, přece jenom vytváří pro žalobce předvídatelnější situaci, neboť mu umožňuje položit si tytéž otázky, které si při posuzování naléhavého právního zájmu má klást soud. Oponent rovněž zcela souhlasí s tím, že naléhavý právní zájem patří k procesním podmínkám, a že je zapotřebí odlišovat jej od věcné legitimace, již je věnována osmá kapitola práce.

Vztahu určovací žaloby a žaloby na plnění jsou věnovány devátá a jedenáctá kapitola, jež jsou z hlediska jejich věcné souvislosti nepříliš šťastně přerušeny kapitolou zabývající se vlivem určovací žaloby na běh promlčecí lhůty. V těchto pasážích se popírá subsidiární povaha určovací žaloby; práce jako by navazovala na široký přístup k předmětu určení a rovněž ohledně případné konkurence s žalobou na plnění vyjadřuje názor, že by určovací žaloba mohla být přípustná i tam, kde lze žalovat na plnění. V této souvislosti lze podotknout, že by bylo zajímavé do argumentace zapojit také úvahy o významu a funkci mezitímního návrhu určovacího. Jeví se skutečně subsidiarita samostatné určovací žaloby tak nepřipustně, pokud lze ve sporu o plnění navrhnout, aby soud rozhodl o prejudiciálním právním poměru? Rovnocenné pojetí určovacích žalob a žalob na plnění se v posuzovaném díle promítá také v závěru, že nejen podání žaloby na plnění, ale také určovací žaloby by mělo vést ke stavění běhu promlčecí lhůty.

Celkově lze habilitační práci hodnotit jako zdařilé dílo, které komplexně zpracovává téma určovacích žalob. Autorka správně identifikovala klíčová problematická místa a podrobila je hlubokému rozboru. Práce obsahuje množství slovenských i zahraničních soudních rozhodnutí, které jsou předmětem kritické analýzy. Kvalitě posuzovaného díla přispívá rovněž komparativní pohled na rakouský, německý, švýcarský či anglický přístup k určovacím žalobám.

III.

Hodnocení formální stránky

Po formální stránce je předložené práce na vysoké úrovni. Text je přehledně strukturován, jednotlivé části na sebe logicky navazují a odpovídají obvyklým požadavkům kladeným na

odborný text tohoto typu. Text je kultivovaný, stylistická úroveň je vyvážená a odpovídá akademickému stylu. Citace a odkazy na prameny jsou uváděny v souladu se obvyklými citačními standardy.

Celkově lze konstatovat, že formální zpracování práce odpovídá požadavkům kladeným na odborné texty tohoto typu a přispívá k pozitivnímu dojmu z celé práce.

IV.

Závěrečné zhodnocení

Posuzovaná habilitační práce K. Geškové „Určovací žaloba“ **splňuje** po obsahové i formální stránce požadavky kladené na habilitační práce, a proto ji **doporučuji** k obhajobě.

V.

Doporučení pro rozpravu

V rámci rozpravy navrhuji zabývat se tématem funkce a významu mezitímního návrhu určovacího.

V Brně dne 31. května 2025

Petr Lavický



Katedra občianskeho práva

doc. JUDr. Peter Molnár, PhD., univ. prof.

vedúci katedry

Kováčska 26, P.O.BOX A-45, 040 75 Košice

IČO: 00397768, IČ DPH: SK2021157050

tel./ VoIP: +421 55 / 234 4161, fax: +421 55 / 622 53 65

e-mail: peter.molnar@upjs.sk, <http://www.pravo.upjs.sk>

Na základe menovania za oponenta dekanou Trnavskej univerzity v Trnave, Právnickej fakulty doc. JUDr. Marianny Novotnej, PhD., univ.prof. zo dňa 4. apríla 2025 podávam tento

Oponentský posudok

na habilitačnú prácu JUDr. Kataríny Geškovej, PhD.

„Určovacia žaloba.“¹

1. Výber témy práce

Výber témy hodnotím výsostne pozitívne. Problematika určovacej žaloby – do vydania posudzovanej práce – v slovenskej civilnej procesualistickej spisbe monotematicky spracovaná nebola a ako dokazujú výsledky výskumu habilitantky, vedecké spracovanie témy bolo potrebné.

2. Ciele habilitačnej práce a použité metódy

Hlavným cieľom predloženej monografie je analýza problematiky určovacích žalôb ako prostriedku na autoritatívne nastolenie právnej istoty, a to komplexne, avšak zároveň s hlbším zameraním predovšetkým na z pohľadu autorky problematický aspekt tohto právneho nástroja, ktorým je obmedzenie prípustnosti žaloby o určenie právnej skutočnosti, normované v § 137 písm. d) Civilného sporového poriadku. Kritickým a zároveň argumentačne poctivým spôsobom pranieňuje oddeľovanie predmetu určovacej žaloby v podobe právnej skutočnosti od tradičného predmetu tejto žaloby v podobe práva alebo právneho vzťahu. Analýza je zasadená do (pre nás prirodzeného) germánskeho právneho priestoru.

Vytýčenému cieľu zodpovedajú aj správne zvolené a použité metódy vedeckého bádania – predovšetkým analýza (historických a recentných prameňov), komparácia a syntéza.

¹ Gešková, K.: Určovacia žaloba. Bratislava: C. H. Beck, 2023, 232 strán, ISBN 978-80-8232-037-7

3. Systematika a obsahová stránka práce

Predložená habilitačná práca je rozdelená do jedenástich logicky nadväzujúcich kapitol, s použitím veľmi dobrého inštrumentária. Je namieste ihneď zvýrazniť, že práca je výsledkom seriózneho vedeckého bádania autorky. V práci absentuje záverečné zhrnutie, ale jednotlivé kapitoly obsahujú čiastkové zhrnutia, včítane úvah *de lege ferenda*.

Monografia ponúka nevyhnutný teoretický základ, ako aj komparatívny a historický pohľad na tému určovacej žaloby, napomáhajúci pochopeniu genézy a zmyslu vlastného predmetu habilitačnej práce.

Dost' priestoru je venovaného elementom práva alebo právneho vzťahu, a to historickému vývoju ich chápania, ako aj súčasnému vnímaniu, s kritickým uhlom pohľadu na novú koncepciu obmedzenia určovacej žaloby v CSP. Oponent súhlasí s požiadavkou autorky na extenzívny výklad splnenia predpokladov prípustnosti jednotlivcej určovacej žaloby, a to predovšetkým z dôvodu, že v niektorých prípadoch ide o otázku (ne)realizácie samotného základného práva na súdnu ochranu. V tejto optike sa potom netreba obávať (a autorka tak aj na viacerých miestach činí) zaujatia jednoznačného stanoviska. Na druhej strane, oponent zastáva názor, podľa ktorého otázka prípustnosti určovacej žaloby je „v problematických prípadoch“ do značnej miery závislá od správnej argumentácie žalobcu, keď napríklad pri snahe v skutočnosti určiť konkrétnu právnu skutočnosť (kde môže byť sporným to, či kompetencia súdu určovať ju z osobitného predpisu vyplýva) je možné argumentovať smerom k určení konkrétneho práva alebo samotného právneho vzťahu (kde bude úlohou žalobcu vyargumentovať „len“ prítomnosť jeho subjektívneho naliehavého právneho záujmu). V oboch prípadoch ide o právne posúdenie súdu, ktoré musí súd suficientne odôvodniť – platí tu však, že odôvodnenie právneho názoru súdu musí byť tým dôkladnejšie, čím dôkladnejšia je práve argumentácia sporovej strany.

Autorka jednoznačne v celej práci pléduje za „rovnoprávnosť“ a čo najširšiu prípustnosť určovacej žaloby a obmedzenie jej prípustnosti nie predmetom, ale len prítomnosťou naliehavého právneho záujmu (dokonca, vo výnimočných prípadoch, ani tým).

Téma naliehavého právneho záujmu je kľúčovým predmetom troch kapitol, v ktorých (opäť, argumentačne poctivo a logicky) sú artikulované požiadavky na racionálne posudzovanie tohto predpokladu u žalobcu (a, samozrejme, voči konkrétnemu žalovanému) tak, aby (na jednej strane) nebol zaťažovaný súdny systém, ale (na strane druhej) aby žalobcovi nebola odopretá súdna ochrana. Oponent sa stotožňuje s pôvodným chápaním naliehavého právneho záujmu (potreba rýchleho rozhodnutia, nie intenzita významu rozhodnutia), takisto s určovaním práva do minulosti, ak je to potrebné (pozri napr. aj II.ÚS 26/2021 a tam uvedené *obiter dictum*). Pri téme naliehavého právneho záujmu je treba oceniť skúmanie jeho povahy a následkov jeho nepreukázania, a pre teóriu ale aj rozhodovaciu prax je podnetným priblíženie naliehavého právneho záujmu k procesnej podmienke. Napokon oponent rešpektuje aj kritiku recentného chápania ustálenej rozhodovacej činnosti k tejto téme.

V pojednaní o vecnej legitímácii autorka zrozumiteľne vysvetľuje rozdielnosť medzi bežným vnímaním tejto (áno, procesnej) kategórie pri žalobe na plnenie (navzájom si korelujúce hmotnoprávne postavenie strán) a potrebou odlišného vnímania určovacej žaloby,

pri ktorej predpokladom úspechu je „danosť práva“ len u jednej strany sporu (pozitívna určovacia žaloba), resp. u žiadnej zo strán (negatívna určovacia žaloba). V popredí je však v skutočnosti naliehavý právny záujem v podobe spôsobilosti požadovaného rozsudku vyriešiť tvrdenú právnu neistotu žalobcu ohľadom konkrétneho právneho vzťahu „namierením“ žaloby proti správne žalovanému (resp. žalovaným). Pokiaľ by sa v procesualistike a rozhodovacej činnosti „ujalo“ chápanie naliehavého právneho záujmu ako druhu procesnej podmienky, súd by žalobcu vyzýval na odstránenie jeho prípadného nedostatku. Takýto procesný postup súdu by zaiste zmenil nastavenie civilného sporového konania.

Autorka sa stotožňuje s názorom, podľa ktorého princíp subsidiarity určovacej žaloby sa chápe ako akýsi nežiadúci dôsledok úvah o naliehavom právnom záujme, pričom nemá oporu v legálnom texte a subsidiaritu určovacej žaloby nepovažuje za správnu. Ponúka relevantné argumenty pre posúdenie určovacej žaloby ako rovnocennej v porovnaní so žalobou na plnenie a rozptyľuje obavy z negatív takéhoto posudzovania. Správne identifikuje medzitymný určovací rozsudok ako *de lege lata* dôkaz toho, že určenie práva má miesto a zmysel nielen v prípade, že je možné žalovať na plnenie, ale dokonca aj keď je už plnenie žalované. Z rovnocenného postavenia týchto žalôb a ich odlišného predmetu potom skutočne možno dovodiť potrebu zmeny zaužívaného pohľadu na prekážku litispendencie a *rei iudicatae* pre určovaciu žalobu v prípade prebiehajúceho, resp. právoplatne meritórne skončeného konania o žalobe na plnenie.

4. Záverečné hodnotenie

V celej práci habilitantka prezentuje jasné názory a postoje, ktoré argumentačne podopiera bohatými odkazmi na vedeckú a odbornú spisbu a domácu i zahraničnú judikatúru obdobia ostatných sto rokov.

Predložené dielo spĺňa požiadavky, kladené na práce tohto druhu a bez akýchkoľvek pochybností potvrdzuje schopnosť autorky samostatne vedecky pracovať. Habilitačná práca trefne sumarizuje doterajšie názory vedy a praxe, prináša vlastné originálne poznatky a je významným príspevkom k doterajšiemu bohatému vedeckému a pedagogickému zameraniu a pôsobeniu habilitantky.

Preto navrhujem JUDr. Kataríne Geškovej, PhD. po úspešnej ústnej obhajobe habilitačnej práce udeliť vedecko-pedagogický titul „docent“ v odbore habilitačného konania občianske právo.

V rámci ústnej obhajoby poprosím habilitantku bližšie rozviesť procesný postup súdu a jeho „dopad“ na priebeh a výsledok konania v prípade, ak by naliehavý právny záujem bol klasifikovaný ako druh procesnej podmienky.

V Košiciach, dňa 5. mája 2025

Peter Molnár, v. r.

